

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Каа - Хемского района

МБОУ СОШ с.Бурен-Хем

СОГЛАСОВАНО

ЗВР

/Ховалыг К.С./

УТВЕРЖДЕНО

Директор

/Бичкей А.А./

Приказ № 2/3

от 31 августа 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
курса внеурочной деятельности
«Улусчу ужурлар»
для обучающихся 4-го класса

Составила учитель родного
языка и литературы Карди К.Б.

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Бо программаны 1-4 класстарга шенелделиг өөрөдилге – номчулга ному «Улусчу уjurларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөрөдилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөрөдилге системаларында чаа угланыышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, уjurлары улусчу педагогиканың кол өзөөн тургуспушаан, өзүп орар салгалдын кижизидилгезиниң депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүлө кижидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн.

Программаның кол угланыышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

1. Торээн чурт, торел чон, аймак торел, хан торээн, чоок торелдер дээн чергелиг билиглерни ооредир.
2. Уругларны торээн чурттунга, чонунга ынак болурунга кижизидери.
3. Тываның, Россияның база янзы-бүрү чоннарның ёзу-чаңчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар;
4. Делегейнин чамдык чоннарынын тоолдарын, ырларын, байырлалдарын ооредип уругларнын сонуургалын оттурар.
5. Төрээн чурту – Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Ооң бойдузунга дириг амытаннарынга, үнүштеринге, арга-арыынга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыыр уjurлары.
6. Башкыларнын, оореникчилернин, ада-иенин дузазы-биле торээн чуртунга, торел чонунга хамаарышкан материалдарны чыыр, дилеп тывар, амыдыралга ажыглаар.

Өөреникчилерниң шингээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

4-ку классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр уjurлуг чүүлдери:

- тыва улустун ёзу-чаңчылдарны, сагылгаларны билири;
- торээн чуртунун дугайында билиглерни шингээдип алыры;
- делегейнин чамдык чоннарынын ажыл-агыйын, чер – чуртун, культуразын ооренири;
- Уругларны бодунун чонунга узел-бодалдарынга, уjur-чанчылдарынга дууштур кижизидер.

4-ку класстың доозукчуларының билиглерни шингээдип алырының аргалары:

- чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның уjur-утказын хандыр билип алыр.
- боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.
- Боттарынын нациязынга чоргаарланып, тыва дылын хундулеп билири.
- Оске чон аразынга эвилен-ээлдек, ук- чоннун ёзу чанчылдарын хундулээри, сагыыры.
- Улустун аас-чогаалынга дайанып алгаш, торээн черинге тураскааткан шулуктерни, кожамыктарны, чечен-чугааларны дилеп тып, проектилерни кылыр.

“Улусчу ужурлар” ооредилге эртемнин 4-ку класска программазы.

№	Шагы	Тема	Сорулгалары	Өөреникчилерниң билиглеринге негелделер	Эрттирер хүнү	
					план	факт
Чонум-чоорган, хойум-хойлен-. 34 ш						
1	1	Тоогу билбес – тоорээр. Торел билбес – турээр.	Торээн, торел чон, аймак торел дээн чергелиг билиглерни ооредир.	Ада-огбелеривистин торээн черинге ынаан, бойдузунга хумагалыын, эп-найыралдыг чурттап чораанын коргузер.		
2	1	Тыванын ыдык демдектери	Уругларны Тыванын ыдык демдектери-биле таныштырар. Торээн чуртунун дугайында билиглерин делгемчидип байыдар.	Тыванын символдарын чуруп коргузер.		
3	1	Торээн чурт – тыва чер. Тыва чон.	Тыва чурту- мээн-не чуртум, Тынып чорда хостуг чуртум. Кол утказын билип алыры.	Чүгле кады төрээн кижилерин эргим кылдыр адаар эвес, а оларга кандыг-бир байдалда чымчак сеткил күзеп, хүндүлээри		
4	1	Тыванын ыдык ырызы	Ырны чүгле дыңнаар эвес, а ону медереп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Ырнын кол утказынга ундезилеттинген шынарларын илередип билири.		
5	1	Каа-Хем кожуун дугайында ырылар	Ыдык ырынын созу, болаш аялгазы.	Ырынын утка шынарын тайбырлап билири.		
6	1	Ынак чуртум	Торээн чуртунга ынак, ону хумагалап билиринге чанчыктырар	Торээн чуртунга тураскааткан шулуктер чыып бижиир		
7	1	Д.Тулуш «Чонну алга»	Ада-чурттуң кым салгаарын билиндирер	Шүлүктү аянныг номчуп, ооң утказын дамчыдып билир		
8	1	Бистин чангыс чер-чурттугларывыс. Проект «Мээн чангыс чер чурттугларым»	Тыванын орус чурттакчылары база бир онзагай культуралыг чон деп билиндирер. Бодунун сурунун тоогулуг кижилерин ооренир	Орус чонун культуразын ооренир Истеп тывар ажилдарны чоргузар, альбом кылыр		

9	1	Кожа-хелбээ чоннар. Фильм «Кожа-хелбээ чоннар»	Тыва кожа-хелбээ чоннар – биле шаандан тура аралажып, найыралдыг чуртап чораанын билиндирер.	Тыванын девискээрин тодарадып билири.		
10	1	Оске чоннарнын аас-чогаалы.	Оларнын культуразын, аас-чогаалын ооренир.	Номчаан шулуунун утказын дамчыдып билири.		
11	1	Моол улутун тоолу «Эртемниг оол»	Моол улустун аас-чогаалын ооредири.	Тоолдарны номчуур		
12	1	Тибет улустун тоолу «Арзыланны арга-биле»	Тибет улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур		
13	1	Орус улустун тоолу «Дилги биле Дуруяа»	Орус улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур		
14	1	Орус улустун тоолу «Репка»	Орус улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур		
15	1	Проект «Мээн Тывам»	Тыванын 100 чыл байырлалынын тоогун билип алыры	Материалдарны чыыр.		
16	1	Байырлалдар дугайында				
17	1	Бугу делегей байырлалдары	Бугу делегей байырлалдарын уругларга билиндирери	Байырлалдарга идекпейлиг киржири		
18	1	Россия Федерациязынын хоойлужуткан байырлалдары	Россияда кандыг хоойлужуткан байырлалдарын ооредир	Россияга хоойлужуткан байырлалдарны билип алыры		
19	1	Тыва Республиканын хоойлужуткан байырлалдары	Тывага хоойлу ёзугаар эрттип турар байырлалдарны ооредир.	Тыванын кол байырлалдарын билип алыр		
20	1	Кызаа байырлалдар	Болук аайы-биле профессионал байырлалдарны демдеглээринин хевирлерин билиндирер.	Башкыларын, ада-иелерин хундулээри.		
21	1	Хуу байырлалдар	Ог-булеге хамаарышкан онзагай байырлалдарын эн-чоок улустары – биле байырлаарынга чуу хамааржырын ооредир.	Ог-булезинге, бодунун чоок кижилеринге бот хамаарылгазы.		
22	1	Шажынчы байырлалдар. Экскурсия “Устуу-Хурээ”	Сарыг шажыннын ооредиинин ажык-дузазын уругларга билиндирер.	Устуу-Хурээнин чуруктарын дилеп тывар.		

23	1	Улусчу байырлалдар. Фильм «Делегейнин чоннары»	Делегейнин чоннары бот тускайлан байырлалдарлыг, тускай сагылгаларлыг, ужурларлыг деп чуулду ооренир.	Солун сеткууден улусчу байырлалдарны номчуур.		
24	1	Шагаа. Фильм – «Шагаа»	Тыва чоннун ыдык байырлалынын сагыгларын, чанчылдарын ооренир.	Чоннун сагылгалары, чудулгелери		
25	1	Проект “Мээн ынак байырлалым”	Тыва чоннун байырлалдарын тоогузун ооренир.	Ынак байырлалынын дугайында медээни дамчыдар.		
26	1	Хакас улустун чаа чыл байырлалы (Чыл пазы)	Хакас чоннун ёзу-чанчылдарын ооредир.	Айтырыгларга харыы		
27	1	Хакас улустун тарак дою (тун пайрам)	Хакас чоннун йорээлдерин ооредир.	Йорээлди шээжилээр		
28	1	Чуваш улустун чаа-чыл байырлалы (сурхури)	Чуваш улустун чаа-чыл байырлалында эттирер чанчылдарын билиндирер.	Чижек айтырыгларга харыы.		
29	1	Христиан байырлал (Масленица)	Кышты удээринин болгаш часты уткуурунун байырлалы деп чуулду уругларга билиндирер.	Фото чуруктар белеткээр.		
30	1	Христиан байырлал (пасха)	Пасха-христианарнын улуг байырлалынын утказын билиндирер.	Чоннун аалда мендилежири		
31	1	Христиан чанчыл (торелдер хуну)	Торелдер хунунде чуну канчаарын уругларга билиндирер.	Бодунун чонуннун амыдыралындан эскериглер.		
32	1	Христиан байырлал (рождество хуну)	Бо байырлалда хой аъш-чемниг, бай-байлак болурунун аргаларын билири.	Телевизордан медээлер кылыр.		
33	1	Грузин улустун виноград байырлалы (ртвели)	Виноградтын тывылган тоогузун билинлирер	Ном а 124.		
34	1	Узбек улустун байырлалы (ховен байырлалы) Кыргыз улустун ,Саха улустун,,Молдаван улустун байырлалдары	Ховен дужудунун ажаалдазын билиндирер. Кыргыз чоннун тоогузун чанчылдарын чудулгезин ооредир.	Шолде ховен деп чурук чуруур. Кыргыз тоолдар номчуур.		